

Productie en verspreiding van massavernietigingswapens

risico's voor bedrijven en wetenschappelijke instellingen

Een woord vooraf

Uw bedrijf of instelling kan ongewild betrokken raken bij leveringen voor programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen. Om deze wapens te produceren zijn kennis, vaardigheden en goederen nodig. Landen die dergelijke wapens willen produceren zoeken deze kennis, vaardigheden en goederen vaak in andere landen. Ook in Nederland. Vaak gebeurt dit op heimelijke wijze. Lang niet altijd zal het daarbij voor u direct duidelijk zijn dat het om vererving voor dergelijke programma's gaat.

Deze brochure helpt u en uw organisatie heimelijke verwervingspogingen te herkennen en informeert u over de maatregelen die u kunt nemen. Zo kunt u de kans beperken dat uw bedrijf ongewild betrokken raakt bij risicovolle transacties.

Aarzelt u niet om bij vragen of naar aanleiding van ervaringen contact op te nemen met de gezamenlijke Unit Contraproliferatie van de AIVD en de MIVD. U vindt de contactgegevens van de AIVD en de MIVD op de websites.

Mr. G.L. Bouman

*Hoofd Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*

Generaal-majoor drs. P.W.C.M. Cobelens

*Directeur Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Ministerie van Defensie*

Inhoud

Proliferatie: belang en gevaar	5
Herkennen van risicovolle transacties	7
Wat u kunt doen	11
Wat de overheid doet	12
Contactgegevens	13

Iran kent in zijn veiligheidspolitiek een belangrijke rol toe aan ballistische raketten. Belangrijk voor het optimaliseren van de reikwijdte van raketten is het reduceren van het gewicht van toegepaste materialen. Op het gebied van lucht- en ruimtevaarttechniek wordt onderzoek gedaan naar nieuwe lichte materialen. Resultaten hiervan zijn toepasbaar bij ballistische raketten.

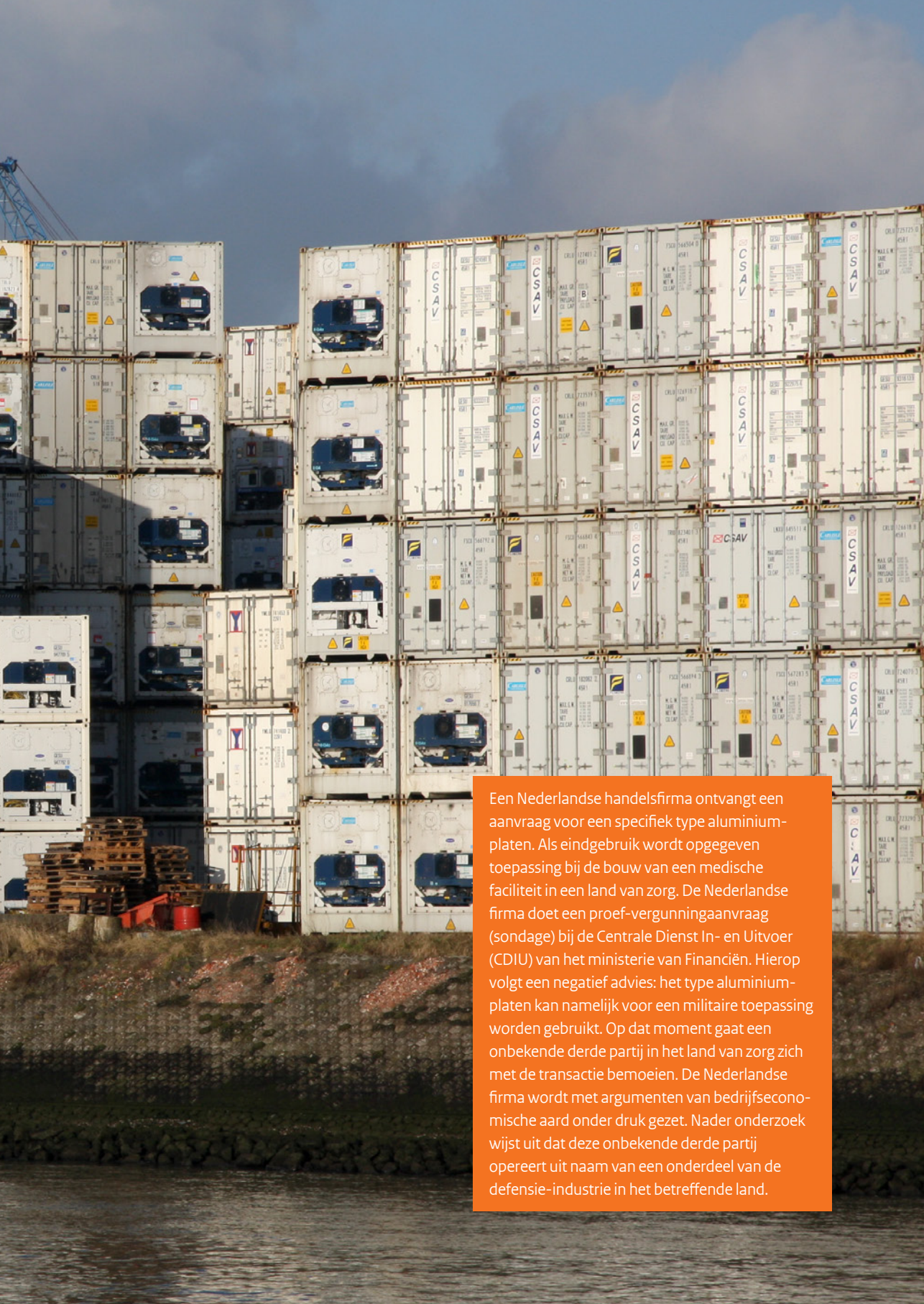
Proliferatie: belang en gevaar

Proliferatie, ofwel de verspreiding van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen, wordt wereldwijd beschouwd als een reëel gevaar voor de internationale veiligheid. Er bestaan verschillende soorten massavernietigingswapens: chemische, biologische, radiologische ('vuile bom') en kernwapens. Ook overbrengingsmiddelen als ballistische raketten, kruisraketten en onbemande vliegtuigen zijn een gevaar.

Diverse landen worden ervan verdacht massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen te ontwikkelen en doelen na te streven die een bedreiging kunnen vormen voor de internationale rechtsorde en de veiligheid en belangen van Nederland en zijn bondgenoten. Deze noemen we 'landen van zorg'. Deze zijn vooral gelegen in het Midden-Oosten, Noord-Afrika, Zuid-, Zuidoost- en Oost-Azië.

Het zijn niet alleen staten die interesse tonen voor massavernietigingswapens. Ook individuele terroristen hebben belangstelling voor dergelijke wapens.

Proliferatie omvat zowel de ontwikkeling en productie van massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen als de verwerving van materialen, technologie en wetenschappelijke kennis om deze wapens te ontwikkelen. Verwerving vindt vooral plaats in geïndustrialiseerde landen waar hoogwaardige technologie en goederen voorhanden zijn, dus ook in Nederland.

Een Nederlandse handelsfirma ontvangt een aanvraag voor een specifiek type aluminium-platen. Als eindgebruik wordt opgegeven toepassing bij de bouw van een medische faciliteit in een land van zorg. De Nederlandse firma doet een proef-vergunningaanvraag (sondage) bij de Centrale Dienst In- en Uitvoer (CDIU) van het ministerie van Financiën. Hierop volgt een negatief advies: het type aluminium-platen kan namelijk voor een militaire toepassing worden gebruikt. Op dat moment gaat een onbekende derde partij in het land van zorg zich met de transactie bemoeien. De Nederlandse firma wordt met argumenten van bedrijfseconomische aard onder druk gezet. Nader onderzoek wijst uit dat deze onbekende derde partij opereert uit naam van een onderdeel van de defensie-industrie in het betreffende land.

Herkennen van risicovolle transacties

De maatregelen tegen proliferatie, zowel nationaal als internationaal, maken het landen van zorg steeds moeilijker de benodigde goederen en kennis aan te schaffen. Deze landen gebruiken daarom steeds nieuwe methodes om te verhullen dat het gezochte bestemd is voor toepassing in wapenprogramma's.

Veel van de materialen en technologie die nodig zijn voor wapens kennen ook toepassingen in goederen voor vreedzaam gebruik, bijvoorbeeld voor de productie van cosmetica. Deze materialen en technologie zijn met andere woorden geschikt voor tweevoudig gebruik. Dit zogenaamde *dual use* karakter maakt het extra lastig om proliferatie-relevante verwervingsactiviteiten te herkennen. In deze gevallen is het belangrijk te weten wie de echte (eind)afnemer is en waarvoor deze het bestelde gaat gebruiken. Informatie over strategische goederen kunt u vinden op de website van het ministerie van Economische Zaken (zie hiervoor de contactgegevens op pagina 13).

Indicatoren

Om eventuele risico's vast te kunnen stellen, is het belangrijk dat u nagaat of goederen en kennis die u mogelijk gaat leveren, kunnen worden gebruikt in programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen. Ook is het van belang na te gaan of uw afnemers zich transparant en markt-conform opstellen.

Voor het herkennen van risicovolle transacties kunt u onderstaande aandachtspunten als leidraad gebruiken.

- De bestelling omvat strategische goederen;
- de bestemming van de goederen is een land van zorg;

- de eindbestemming is onduidelijk;
- de besteller heeft banden met het defensie-apparaat van een land van zorg;
- de contacten verlopen via een onduidelijk e-mailadres;
- het eindgebruik en/of de eindgebruiker zijn onduidelijk:
 - de referenties zijn niet eenduidig;
 - de besteller geeft onvoldoende antwoord op technische of commerciële vragen;
 - de aard van de opdrachtgevende organisatie en/of eindgebruiker wijkt af van de aard van de bestelde goederen;
- de bestelde hoeveelheid wijkt af van wat gebruikelijk is;
- de koper is bereid een hogere prijs te betalen dan de marktprijs;
- de koper heeft ongewone wensen of voorwaarden voor de betaling, levering of nazorg, zoals geen installatie of service ter plaatse.

Valse eindgebruikers en eindgebruik

Verwervingsorganisaties maskeren de eindbestemming van goederen door gebruik te maken van dekmantelbedrijven, agenten en andere valse eindgebruikers, die soms alleen op papier bestaan. Bij chemicaliën bieden farmaceutische, cosmetische of gewasbeschermende toepassingen aannemelijke dekmantels.

Veel transacties die in potentie verdacht zijn, gaan schuil in omvangrijke orders voor de olie-industrie. Ook wetenschappelijke instellingen van landen van zorg worden in dit verband gebruikt om de indruk te wekken dat het om een civiele toepassing van goederen en kennis gaat (bijvoorbeeld wetenschappelijk onderzoek).

De Iraakse State Enterprise for Pesticides Products (SEPP) heeft in de jaren tachtig in Nederland grote hoeveelheden chemicaliën aangeschaft als grondstof voor landbouwbestrijdingsmiddelen. Achteraf bleek dat deze chemicaliën, waarvan de export destijds nog was toegestaan, zijn gebruikt voor de aanmaak van chemische strijdmiddelen.

Brokering

Een andere veel gebruikte methode is ‘brokering’: hierbij kunt u te maken krijgen met (onverdachte) firma’s of personen die bemiddelen bij transacties tussen firma’s voor de levering van militaire en/of *dual-use* goederen. Het kan hierbij gaan om zowel diensten vanuit Nederland als vanuit het buitenland. De activiteiten lopen uiteen van aankopen en verkopen, het faciliteren van de overdracht tot onderhandelen. De Europese Unie heeft bij de aanscherping van de sancties tegen Iran in november 2008 een verbod ingesteld op het verlenen van technische bijstand (direct of indirect) en – voor bepaalde goederen – op het verlenen van tussenhandeldiensten richting Iran.

Documentfraude

Verwervingsorganisaties deinzen niet terug voor het opzettelijk onjuist invullen van transportdocumenten of het verstrekken van valse eindgebruikerverklaringen aan de douane. Op die manier proberen zij goederen, bestemd voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen, onopgemerkt de grens te laten passeren. Zo is een geval bekend waarbij op de transportdocumenten computeronderdelen en reserveonderdelen stonden vermeld. Bij controle werden echter goederen voor de nucleaire wapenindustrie aangetroffen.

Transportroutes via tussenstations

Om de exportcontroles van exporterende en doorvoerlanden te omzeilen, kiezen landen van zorg steeds vaker voor ingewikkelde transportroutes. Verwervingsorganisaties maken vaak gebruik van tussenstations in één of meerdere landen. Door deze laatste landen als land van bestemming op te geven, proberen verwervingsorganisaties te verhullen dat de zending eigenlijk bestemd is voor een land van zorg. Dubai in de Verenigde Arabische Emiraten is bijvoorbeeld een bekend omslagpunt voor goederen met eindbestemming Iran.

Keuze voor eenvoudige apparatuur

Exportcontroles richten zich vooral op geavanceerde apparatuur. Landen van zorg nemen daarom soms genoegen met machines waarvan de technische specificaties nét onder de grens vallen van de vergunningsverplichting.

Kennismigratie

Onder kennismigratie (in vaktermen *Intangible Technology Transfer, ITT*) wordt in deze context verstaan de overdracht van specifieke informatie die bruikbaar is voor ontwikkeling, productie en inzet van massavernietigingswapens. Landen van zorg streven ernaar om hun wetenschappelijke en technologische kennisniveau ook op dit terrein te actualiseren. Voorkom het lekken van gevoelige informatie door studenten en werkgevers beperkte toegang te geven tot vertrouwelijke informatie.

Wat u kunt doen

Ook uw bedrijf of instelling loopt het risico ongewild betrokken te raken bij het leveren van producten, goederen of kennis waarmee andere landen massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen kunnen maken. Dat kan het geval zijn wanneer uw bedrijf goederen of diensten levert aan andere landen, ook aan landen waarvan u niet verwacht dat ze dergelijke activiteiten uitvoeren. Goederen kunnen immers uiteindelijk bestemd zijn voor landen van zorg. De hiervoor beschreven aandachtspunten helpen u bij het herkennen van risicovolle transacties. Daarnaast kunt u zelf ook concrete maatregelen nemen om de risico's voor uw bedrijf of instelling zoveel mogelijk te beperken.

Risicoanalyse

Een risicoanalyse geeft inzicht in de mogelijke gevaren die uw organisatie loopt in contacten met bepaalde landen, personen of bedrijven. Deze risicoanalyse kan vervolgens aanleiding zijn om extra maatregelen te nemen, zoals voorlichting aan uw medewerkers. De gezamenlijke Unit Contraproliferatie van de AIVD en de MIVD helpt u de risico's voor uw organisatie te analyseren.

Beperken van toegang tot vertrouwelijke informatie

Het bewustzijn dat uw organisatie risico loopt, is een belangrijke factor om heimelijke verwervingsactiviteiten te herkennen. Om ongewenste kennisoverdracht te voorkomen, helpt het wanneer u en uw medewerkers zich ervan bewust zijn dat sommige studenten en wetenschappers uit landen van zorg bij uw organisatie kennis willen opdoen voor programma's voor massavernietigingswapens.

Voor de omgang met vertrouwelijke of commercieel gevoelige informatie is het goed de volgende aandachtspunten in acht te nemen:

- *Need to know*: een werknemer mag alleen van vertrouwelijke informatie kennisnemen als dat nodig is om zijn werk te kunnen doen. Bovendien mag deze kennis niet met collega's worden gedeeld voor wie deze kennis niet noodzakelijk is;
- *need to be*: een werknemer heeft alleen fysieke toegang tot ruimtes waar vertrouwelijke informatie voorhanden is als dat nodig is om zijn werk te kunnen doen;
- rapporteer incidenten en geef er opvolging aan;
- houd toezicht en controle;
- leg beveiligingsprocedures vast en zie toe op naleving ervan;
- breng informatiestromen in kaart en beperk ze.

Twijfels of vragen?

Als u wordt geconfronteerd met aanvragen of bestellingen die aansluiten op de beschreven patronen, dan wordt u verzocht de gezamenlijke Unit Contraproliferatie van de AIVD en de MIVD daarvan in kennis te stellen. Bedrijven die gerubriceerde opdrachten voor Defensie uitvoeren (ABDO-bedrijven) kunnen ook contact opnemen met de MIVD, Bureau Industrieveiligheid.

Als u twijfelt over een transactie of als u wilt weten of bepaalde goederen vallen onder de exportvergunningplicht, dan kunt u terecht bij de Centrale Dienst In- en Uitvoer (CDIU). Deze dienst is de verantwoordelijke instantie voor de uitgifte van exportvergunningen op het gebied van militaire goederen, *dual-use* goederen en goederen die onder embargo's en VN-sancties vallen. Het is ook mogelijk een proefaanvraag (sondage) te doen bij de CDIU. Op deze wijze kan vroegtijdig een indicatie worden gegeven van eventuele bezwaren bij het toekennen van de vergunning.

Wat de overheid doet

Er zijn verschillende internationale verdragen gesloten die het ontwikkelen, produceren, bezitten en inzetten van massavernietigingswapens verbieden. Deze zogenaamde non-proliferatieverdragen zijn door vrijwel alle bestaande staten ondertekend.

Verdragen	Niet geratificeerd door: (belangrijkste landen)
Biological and Toxin Weapons Convention (BTWC)	Egypte, Eritrea, Israël, Kazachstan, Mauritanië, Myanmar, Somalië, Syrië, Verenigde Arabische Emiraten
Chemical Weapons Convention (CWC)	Angola, Egypte, Israël, Myanmar, Noord-Korea, Somalië, Syrië
Non-Proliferatie Verdrag (NPV)	India, Israël, Pakistan, Noord-Korea

Een aantal geïndustrialiseerde landen heeft hiernaast gezamenlijk exportcontroles ingesteld op materialen, machines en technologie die geschikt zijn voor de productie van deze wapens en sommige overbrengingsmiddelen (de zogenaamde exportcontrole-regimes).

De goederenlijsten waartoe de exportcontrole-regimes besluiten, zijn via de EU-wetgeving ook in Nederland van kracht. Het gaat dan om controle op de uitvoer, de overbrenging, de tussenhandel en de doorvoer van goederen voor tweevoudig gebruik. Nederland heeft zich zowel bij deze verdragen als bij deze exportcontrole-afspraken aangesloten. Het heeft zich daarmee verplicht deze na te komen. Hier ligt een belangrijke bestaansreden voor het Nederlandse stelsel van exportcontrole.

Goederen voor tweevoudig gebruik (*dual use*)

Veel van de materialen en technologie die nodig zijn voor wapens kennen ook toepassingen in goederen voor vreedzaam gebruik. Deze materialen en technologie zijn met andere woorden geschikt voor tweevoudig gebruik. In deze gevallen is het belangrijk te weten wie de echte (eind)afnemer is en waarvoor deze het bestelde gaat gebruiken. Exportcontrole heeft voor een aanzienlijk deel betrekking op juist deze goederen.

De niet-fysieke overdracht van programmatuur en technologie valt onder dezelfde *dual-use* exportbeperkingen als fysieke goederen. Anders gezegd: als technische bijstand in de vorm van trainingen een relatie kan hebben met programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen, valt ook deze onder exportbeperkingen van *dual-use* goederen.

Exportvergunningen

Het wordt steeds duidelijker dat landen van zorg voor hun wapenprogramma's ook goederen proberen te verwerven die niet onder de *dual use* goederen vallen. Op Europees niveau worden hiervoor maatregelen getroffen die van belang kunnen zijn voor uw organisatie.

Via de website van het ministerie van Economische Zaken vindt u informatie over de laatste ontwikkelingen met betrekking tot relevante Europese maatregelen.

Contact

Voor informatie over gerubriceerde defensieopdrachten en beveiligingsadviezen voor ABDO-bedrijven:

Ministerie van Defensie
Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst/
Bureau Industrieveiligheid
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
Tel. 070 441 94 06
www.defensie.nl/mivd
indussec@mindef.nl

Voor informatie over Europese exportmaatregelen en strategische goederen:

Ministerie van Economische Zaken
Afdeling Exportcontrole
Postbus 20101
2500 EC Den Haag
Telefoon: 070 379 89 11
www.exportcontrole.ez.nl

Voor informatie over transacties en exportvergunningplicht:

Centrale Dienst In- en Uitvoer (CDIU)
Postbus 30003
9700 RX Groningen
Telefoon: 050 523 23 00
www.douane.nl

Het is mogelijk dat u bij andersoortige situaties dan beschreven in deze brochure twijfelt aan de bedoelingen van personen of instanties die goederen, kennis of technologie van uw organisatie willen betrekken. Ook in die gevallen kunt u met uw vragen en meldingen terecht bij genoemde instanties.

Colofon

Deze brochure is een uitgave van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

www.aivd.nl

Ministerie van Defensie

Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

www.defensie.nl/mivd

Postbus 20701 | 2500 ES Den Haag

September 2009

